

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Katseet lautaselle

Pirjatanniemi, Elina

Published in:
Oikeus

Published: 01/01/2021

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Pirjatanniemi, E. (2021). Katseet lautaselle. *Oikeus*, (3), 274.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Elina Pirjatanniemi

Katseet lautaselle

Seinäjoen nuorisovaltuusto teki keväällä 2021 kaupunginvaltuustolle aloitteen, jonka tavoitteena oli, että kaikissa kaupungin kouluissa alettaisiin tarjota myös kasvis- ja vegaaniruokaa. Nuorten aloite kuitenkin tyrmättiin kaupunginvaltuuston toimesta. Perussuomalaisten vahva nainen Pia Kattelus-Kilpeläinen riemuitsi äänestyksen jälkeen Twitterissä: ”Kaadettiin vegaaniruoka. Tein esityksen ja voitettiin.” Perussuomalaisten lisäksi aloitteen vastustajia löytyi kristillisistä ja keskustan sekä kokoomuksen riveistä.

Ruokaan liittyy monenlaisia latauksia. Olemme mitä syömmе, kuten usein siteeratussa sananlaskussa todetaan. Jos ihmisten ruokakasseja pääsisi vapaasti tonkimaan, ne kertoisivat meille monenlaista kiinnostavaa ihmisten taustoista ja kulttuurista sekä heidän taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta asemastaan. Ruoka on siten poliittista, mutta samalla se on myös jotakin hyvin yksityistä. Makumuistiimme on tallentunut tärkeitä muistoja ja herkkiä hetkiä. Ruokaan liittyy samoin intohimoja ja paheita. Suhteemme ruokaan voi olla traumaattinen, jopa sairaalloinen.

Tästä kaikesta tietoisena uskaltaudun kuitenkin tarkastelemaan Seinäjoen kaupunginvaltuuston yllä mainittua päätöstä oikeudellisesta näkökulmasta. Lähestyn tematiikkaa ensinnäkin perustuslakiin kirjatun ympäristövastuun valossa. Tämän lisäksi arvioin päätöstä perus- ja ihmisoikeusjärjestelmään sisältyvän vakaumuksen suojan näkökulmasta.

Lähestymistapani on kenties hivenen ärsyttävä. Toisten ruokalautasia on epäkohteliasta kytätä. Sille ei kuitenkaan voi mitään, että ruokailutottumuksemme ovat kytköksissä ilmastonmuutokseen ja että lautasillamme tapahtuu myös vakaumuksellisia valintoja. Nämä liittynät tekevät ruoasta yhteiskunnallisen ja oikeudellisesti merkityksellisen kysymyksen.

Ilmastopolitiikan keskeiset linjanvedot ovat hallituksen ja eduskunnan käsissä. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa asetetaan tältä osin sangen kova tavoite: Suomi pyrkii olemaan hiilineutraali vuonna 2035.¹ Ruokapolitiikka on yksi väylä tätä tavoitetta kohti. Hallitusohjelmassa ilmastoystävällisen ruokapolitiikan päämäärät esitellään seuraavasti:

”Ruokajärjestelmän kestävyuden parantamisessa merkittävä rooli on julkisilla hankinnoilla ja julkisilla ruokapalveluilla. Laaditaan kansallinen ilmatoruokaohjelma, joka tähtää kulutetun ruoan ilmastojalanjäljen pienentämiseen sekä ymmärryksen lisäämiseen ruokatuotannosta. Lisätään julkisissa hankinnoissa ja ruokapalveluissa kasvipainotteisen ruoan osuutta. Lihan, kananmunien ja maidon osalta kuntia ohjataan

---

¹ Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31, s. 34.

suosimaan suomalaista lähi- ja luomutuotantoa. Puolitetaan ruokahävikki vuoteen 2030 mennessä. Laaditaan tiekartta hävikin vähentämiseksi ruokaketjun jokaisessa vaiheessa.”²

Kun ruokavaliota tarkastellaan ilmastonmuutoksen näkökulmasta, ongelmallisimpia ovat liha- ja maitotuotteet. Ne aiheuttavat ravitsemuksen keskimääräisestä ilmastovaikutuksesta 65 prosenttia.³ Luku on melkoinen. Pitäisikö kansalaiset pakottaa jättämään makkaransa ja ohjata heidät kovalla kädellä kasvisruoan pariin? Tämä ei varmaankaan olisi sosiaalisesti kestävä tapa toimia. Kansalaiset tuskin pitäisivät oikeutettuna maitokiintiöitä tai lihankäyttökieltoja, vaikka sellaisten kautta ilmastojalanjälkeä epäilemättä voitaisiin pienentää. Kuten edellä totesin, ruokaa koskevat valinnat ovat myös hyvin henkilökohtaisia. Näin ollen ne voidaan ymmärtää myös yksityisyyden suojan piiriin kuuluviksi. Ruokatutantumoon liittyy luonnollisesti myös elinkeinonvapauteen liittyviä kysymyksiä. Henkilökohtaisiin ruokailutottumuksiin ja valintoihin vaikutetaan parhaiten epäsuorasti, valistamalla, ohjaamalla ja taloudellisten ohjauskeinojen kautta.

Julkisella vallalla on kuitenkin perustuslain 22 §:n nojalla velvollisuus turvata myös ympäristövastuun tehokas toteutuminen. Ruokajärjestelmässä ympäristövastuu kanavoituu ennen kaikkea julkisten hankintojen ja julkisten ruokapalveluiden kautta.

Yllä mainittu maa- ja metsätalousministeriössä valmisteltu ilmastoruokaohjelma julkistettiin 23.9.2021. Ohjelmaa on valmisteltu vuorovaikutuksessa ruoka-alan toimijoiden kanssa. Se ei johda vallankumoukseen, sillä sen lähtökohtana on, että ilmastohyötyjä tuottava keskimääräinen ruokavalio sallii myös erilaiset yksilölliset ruokavaliot. Ilmastokestävyys kannalta on joka tapauksessa tärkeää, että keskimääräistä lihankulutusta vähennetään.⁴

Koska julkisella vallalla on yllä mainittu erityinen velvollisuus turvata ympäristövastuun toteutuminen, on perusteltua, että valtio ja kunnat sekä muut julkista valtaa edustavat siirtyvät malliin, jossa kasvis- ja vegaaniruoka mahdollisesti yhdessä kalatuotteiden kanssa muodostavat pääsäännön. Punaisen lihan ja maitotaloustuotteiden osuutta tulee vastaavasti huomattavasti pienentää. Tämän kaiken tiesi Seinäjoen nuorisovaltuusto, mutta tulevien sukupolvien ilmastotietoisuus jäi tällä kertaa häviölle.

Ilmastonmuutos ei ole ainoa syy, miksi yhä useampi jättää eläinperäiset tuotteet pois ruokavaliostaan. Vegaanisuus voi perustua myös perusteltuun vakaumukseen siitä, että eläinten hyväksikäyttö ja tappaminen ihmisten ruoan tuottamiseksi on moraalisesti väärin. Tällöin kysymys kouluruoasta kääntyy kysymykseksi vakaumuksen kunnioittamisesta.

---

² Ibid. s. 45.

³ Saarinen, M., Kaljonen, M., Niemi, J., Antikainen, R., Hakala, K., Hartikainen, H., Heikkinen, J., Joensuu, K., Lehtonen, H., Mattila, T., Nisonen, S., Ketoja, E., Knuutila, M., Regina, K., Rikkinen, P., Seppälä, J., Varho, V. (2019): Ruokavaliomuutoksen vaikutukset ja muutosta tukevat politiikkayhdistelmät. RuokaMinimi-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimus-toiminnan julkaisusarja 2019:47, s. 42-43.

⁴ Maa- ja metsätalousministeriö, Ilmastoruokaohjelma. Saatavilla osoitteessa https://mmm.fi/documents/1410837/1895908/ilmastoruoka_ohjelma_MMM.pdf/f49357ca-a405-bf41-0c7e-a8c061c9548e/ilmastoruoka_ohjelma_MMM.pdf?t=1623829785173 (vierailtu 21.9.2021)

Perus- ja ihmisoikeusjärjestelmä suojaa jokaisen oikeutta ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Toisin kuin joskus oletetaan, vakaumuksen suoja ei kata ainoastaan uskonnollisia vakaumuksia, vaan sen ulottuvuus on laajempi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytännössä on katsottu, että vakaumus voi saada suojaa, jos se on saavuttanut jonkinasteisen johdonmukaisuuden ja vakaumusta voidaan pitää vakavana sekä vilpittömänä. Edelleen on vaadittu, että vakaumus on kunnioituksen arvoinen demokraattisessa yhteiskunnassa ja se ei ole ristiriidassa ihmisarvon tai muiden perusoikeuksien kanssa.

Kasvis- ja vegaaniruokavaliolle voi olla monenlaisia motiiveja. Tästä huolimatta en oikein keksi vakuuttavia argumentteja sille, että yllä kuvattu eläinten oikeuksiin palautuva vegaanisuus tulisi jättää perus- ja ihmisoikeusjärjestelmän tarjoaman suojan ulkopuolelle. Eläinten oikeuksista huolehtivien ihmisten vakaumus rakentuu johdonmukaiselle argumentaatiolle, eikä heidän vilpittömyyttänsäkään ole syytä epäillä. Vakaumuksena se ansaitsee samankaltaisen arvostuksen kuin esimerkiksi pasifismi tai erilaiset uskonnot. Vegaanien ruokailuvalinnat eivät myöskään rajoita muiden perusoikeuksia.

Eläintuotteiden tarjoaminen ruoaksi vegaanille on oikeudellisesti kestävämpi. Näin ollen on selvää, että kouluruokailussa on oltava tarjolla myös vegaaninen vaihtoehto. Muunlainen tulkinta ei suojaa vegaanien vakaumusta ja se on myös syrjivä. Seinäjoen nuorisovaltuusto oli ilman muuta oikeilla jäljillä tässäkin.

Lopuksi voidaan tietysti kysyä, onko perus- ja ihmisoikeuksilla argumentoiminen järkevää, kun kyseessä on niinkin herkkä asia kuin ruoka lautasellamme. Pitääkö tällaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä ylipäättään hahmottaa oikeudellisina konflikteina? Eikö se vain lukitse positioita ja vaikeuta muutosta? Näin voi olla. Oikeustieteilijänä katson kuitenkin velvollisuudekseni olla tässä yhteydessä realistinen. Ilmastokysymykset ja eläinten asemaan liittyvät kiistat ovat jo oikeudellistuneet.

Ilmastomuutos oli pitkään aihe, jota ei oikein osattu hahmottaa oikeudellisesti. Ihmeteltiin kausaalisuhteita, uhrin käsitettä ja ilmiön monitahoisuutta. Näin ei enää ole. Strategiset oikeudenkäynnit ovat jo tosiasia. Kun lukee syyskuussa 2020 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen (EIT) jätettyä kannetta *Duerto Agostinho ja muut vastaan Portugali ja 32 muuta valtiota*, joka saattaa viedä Suomenkin oikeuden eteen tehottomista ilmastotoimistaan, ei voi muuta kuin nostaa hattua. Kanne on taitavasti rakennettu. Eläinoikeuden vahvistuessa strategisten oikeudenkäyntien todennäköisyys kasvaa myös eläinten oikeuksien edistämiseksi.

Jos tämänkaltaiset kiistat halutaan pois oikeussaleista, poliittisen järjestelmän on syytä terästyä. Tavallisen kuluttajan voisi olla samoin viisasta alkaa totutella soijanakkiin ja nyhtökauran suutuntumaan. Muutos on tulossa ja me näemme sen pian lautasillammekin.